

Het nieuwe Belgische IPR *

Thalia KRUGER
assistente IPR, K.U.Leuven

* Met dank aan Johan Verlinden voor zijn hulp bij het deel over het familierecht en aan Kristof Cox voor de taalverzorging.

Inleiding

Tot op 1 oktober 2004 werd het Belgische internationaal privaatrecht (ipr) geregeld door artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek (BW):

De wetten van politie en veiligheid verbinden allen die binnen het grondgebied wonen.

Onroerende goederen, ook die welke in het bezit van vreemdelingen, worden beheerst door de Belgische wet.

De wetten betreffende de staat en de bekwaamheid van de personen zijn toepasselijk op de Belgen, ook wanneer zij in het buitenland verblijven.

Dit artikel voldeed niet meer aan de noden van een complexe en internationaliserende samenleving. De rechtspraak heeft het ipr verder uitgebreid, maar de resultaten waren niet altijd eenvoudig, noch uniform. Soms kwam de wetgever ook tussen met specifieke wetgeving, bv. voor echtscheiding of door middel van verstopte clausules, zoals artikel 145 van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten:¹

De tegenstelbaarheid van de overeenkomst van cessie van schuldvordering jegens andere derden dan de gecedeerde schuldenaar wordt vastgesteld krachtens het recht dat van toepassing is op de cessieovereenkomst.

Deze bepaling was zo breed verwoord dat ze niet beperkt was tot de financiële sector, maar een algemene strekking had.

Op 16 juli 2004 werd het IPR Wetboek (WbIPR) goedgekeurd.² Een wetboek van 140 artikelen verving zo vanaf 1 oktober 2004 het artikel 3 BW.

De voorgeschiedenis van de inwerkingtreding van dit wetboek begon reeds in 1996 toen de toenmalige minister van Justitie aan de professoren ipr vroeg om onderzoek te verrichten met het oog op de codificatie van het ipr. Uiteindelijk werkten professoren ipr van heel België mee aan het project. Bij het opstellen vonden ze inspiratie in de rechtspraak, de rechtsliteratuur, bestaande Europese regelgeving en ook de ipr-regels van andere landen, in het bijzonder die van Zwitserland.

Het voorontwerp werd reeds op 26 maart 1999 door de Ministerraad goedgekeurd. Na een regeringswissel werd een vernieuwd voorontwerp aan de afdeling wetgeving van de Raad van Staten overgemaakt. Het advies dateerde van februari 2002. Het ministerie en de professoren verbeterden hierop de tekst. Uiteindelijk werd de tekst dan als wetsvoorstel ingediend bij de Senaat in juli 2002.

Na de verkiezingen werd het wetsvoorstel opnieuw ingediend in de Senaat in juli 2003. De Senaat heeft de tekst met enkele wijzigingen aangenomen op 29 april 2004 en overgezonden naar de Kamer. De kamer heeft de tekst ook

¹ B.S. 4 september 2002.

² B.S. 27 juli 2004.

met enkele wijzigingen aangenomen op 24 juni 2004. De Senaat nam de finale tekst aan op 16 juli 2004.

Ondertussen is er ook al een circulaire van de Minister van Justitie verschenen,³ die uitleg geeft aan de rechters en ambtenaren van de burgerlijke stand over het personeel statuut. Er is ook reeds een wetsvoorstel tot wijziging van de bepaling over de verstoting (art. 57), een artikel dat een politiek geladen discussie blijft opleveren.⁴

Met een gecodificeerde ipr volgt België het voorbeeld van Zwitserland, Duitsland en Italië. Het Wetboek probeert de problemen zo volledig mogelijk te behandelen. Toch blijft het telkens kiezen voor algemene oplossingen in plaats van een versplintering van de regels.

Het is niet de bedoeling van deze bijdrage om het nieuwe wetboek exhaustief te behandelen.⁵ Ik verwijs naar de belangrijkste nieuwigheden en bekijk de algemene structuur van het wetboek. Het is ook belangrijk om aandacht te schenken aan de inwerkingtreding en de overgangsregelen. Het familierecht, erfrecht en zakenrecht en de verbintenissen, rechtspersonen, insolventie en trust komen achtereenvolgens aan bod.

I. Structuur van het wetboek

Hoofdstuk I (art. 2-31) bevat algemene bepalingen over de rechterlijke bevoegdheid, de conflictenrechtsregels en de erkenning en uitvoerbaarverklaring. De hoofdstukken II tot XII bespreken de specifieke materies. Binnen elk hoofdstuk (of onderafdeling) zijn er specifieke regels voor de internationale bevoegdheid, die verder bouwen op of afwijken van de algemene regels.⁶ Elk hoofdstuk gaat dan verder met de regels inzake het toepasselijke recht voor het specifieke vakgebied. In de laatste plaats wordt bepaald wat de precieze reikwijdte van dat hoofdstuk is. Hoofdstuk XIII bevat de slotbepalingen met onder meer de overgangsbepalingen, de inwerkingtreding en de wijziging en opheffing van andere wetten of bepalingen.

³ Circulaire van 23 september 2004, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 28 september 2004.

⁴ Ingediend door mevrouw Nahima Lanjri in de Kamer op 9 september 2004.

⁵ Zie evenwel de toelichting bij het wetsvoorstel, *Parl. St.* Senaat 2003-04, nr. 3-27/1; Verslag Commissie Justitie Senaat, *Parl. St.* Senaat, 2003-04, nr. 3-27/7; Advies van de Raad van State op vroeger wetsontwerp, 2001-2002, 29.210/2, beschikbaar op <http://www.ipr.be>; J. ERAUW, "Het vernieuwde internationaal privaatrecht van België wordt van kracht", *R.W.* 2004-2005, p. 127.

⁶ Voor zakelijke rechten op roerend goed bestaat er een aanvullende bevoegdheidsgrond, namelijk de rechter van de plaats van ligging (art. 85); voor de rechtsgeldigheid van intellectuele eigendomsrechten bestaat er een afwijkende bevoegdheidsgrond, namelijk de plaats van de registratie (art. 86).

II. Algemene tendensen

In de eerste plaats moest het WbIPR met een hele reeks bestaande bronnen rekening houden. Er zijn immers een aantal internationale verdragen waarbij België partij is. In de tweede plaats wordt de invloed van het Europese recht op het Belgische ipr almaar groter, vooral op het gebied van het internationaal procesrecht.⁷ De Europese wetgever is echter ook actief op het gebied van het toepasselijke recht.⁸

Artikel 2 WbIPR stelt:

Onder voorbehoud van de toepassing van internationale verdragen, van het recht van de Europese Unie of van bepalingen in bijzondere wetten, regelt deze wet voor internationale gevallen de bevoegdheid van de Belgische rechters, de aanwijzing van het toepasselijk recht en de voorwaarden voor de uitwerking in België van buitenlandse rechterlijke beslissingen en authentieke akten in burgerlijke en in handelszaken.

Hierna verwijst het WbIPR niet systematisch naar alle internationale verdragen en Europese wetgeving, maar zij mogen niet uit het oog verloren worden. Onder Europese wetgeving moet ook de overschrijving in België van Richtlijnen van de EU worden verstaan, bv. de Controlewet inzake verzekering.⁹ Ook de

⁷ Bv. Verord. Raad (EG) nr. 44/2001, 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, *PB. L.* 16 januari 2001, afl. 12, 1 (Brussel I-Vo); Verord. Raad (EG) 1347/2000, 29 mei 2000 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid voor gemeenschappelijke kinderen, *PB. L.* 30 juni 2000, afl. 160, 19 (Brussel II-Vo); Raad (EG) nr. 2201/2003, 27 november 2003 betreffende de bevoegdheid en de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1347/2000, *PB. L.* 23 december 2003, afl. 338, 1 (Brussel IIbis-Vo); Verord. Raad E.G. nr. 1346/2000, 29 mei 2000 betreffende insolventieprocedures, *PB. L.* 30 juni 2000, afl. 160, 1 (Insolventie-Vo); Verord. Raad E.G. nr. 1348/2000, 29 mei 2000, inzake de betekening en de kennisgeving in de lidstaten van gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken in burgerlijke of in handelszaken, *PB. L.* 30 juni 2000, afl. 160, 37 (Betekening-Vo); Verord. Raad E.G. nr. 1206/2001, 28 mei 2001 betreffende de samenwerking tussen de gerechten van de lidstaten op het gebied van bewijsverkrijging in burgerlijke en handelszaken, *PB. L.* 27 juni 2001, afl. 174, 1 (Bewijs-Vo); Verord. Raad & Parl. E.G. nr. 805/2004, 21 april 2004 tot invoering van een Europese executoriale titel voor niet-betwiste schuldvorderingen, *PB. L.* 30 april 2004, afl. 143, 15 (Executoire titel-Vo).

⁸ Zie bv. Groenboek over de omzetting van het Verdrag van Rome van 1980 inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst in een communautair instrument, alsmede over de modernisering ervan, COM(2002)654def; Voorstel voor een Verordening van het Europees parlement en van de Raad betreffende het recht dat van toepassing is op niet-contractuele verbintenissen ("ROME II"), COM/2003/0427def - COD 2003/0168.

⁹ Wet 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen. Voor de geconsolideerde wetgeving inzake verzekering, zie COUSY, H. en VAN SCHOU-BROECK, C., *Wetgeving Verzekeringen*, 2004 Kluwer, Mechelen.

rechtspraak van het Europese Hof van Justitie heeft vaak ook een invloed op het Belgische ipr en blijft van belang.¹⁰

Uiteraard werd het ipr ook niet bevroren op 1 oktober 2004 en zullen er in de toekomst nog verdragen en Europese wetgeving komen die eveneens van belang zullen zijn. Er is bv. thans in het Europees Parlement een richtlijn in bespreking over diensten op de interne markt.¹¹ De bedoeling van deze richtlijn is om transnationale diensten binnen de EU aan te moedigen en te vergemakkelijken. Dit zal gebeuren door o.a. harmonisatie te brengen in de essentiële wettelijke bepalingen en verplichtingen (geven van informatie, verzekering, enz), gedragscodes en door de kwaliteit te bevorderen en samenwerking tussen de nationale controleorganen teweeg te brengen.

Bovendien probeerde het WbIPR zo volledig mogelijk te zijn. Bij het opstellen is rekening gehouden met het oud Belgische ipr, inclusief rechtspraak en rechtsleer.

Tenslotte wordt de nationaliteit vaak als aanknopingsfactor vervangen door de gewone verblijfplaats. Deze vernieuwing is vooral van belang bij familierechtelijke materies.

III. Inwerkingtreding en Overgangsregeling

Het wetboek is dan op 1 oktober 2004 in werking getreden. Omdat het een heel gamma van regels bevat, is de overgangsregeling niet voor alle bepalingen dezelfde.

Voor de internationale bevoegdheid is het moment van het instellen van de vordering belangrijk. Indien dit ná 1 oktober 2004 gebeurt, zijn de regels van het wetboek van toepassing (art. 126).

Voor het conflictenrecht gelden de nieuwe regels voor de rechtshandelingen en rechtsfeiten ná 1 oktober 2004 (art. 127). De gevolgen die ná 1 oktober 2004 voortvloeien uit rechtshandelingen of rechtsfeiten van vóór die dag, vallen ook onder de regeling van het Wetboek. Deze uitbreiding geldt echter niet voor overeenkomsten, onrechtmatige daad, quasi-contractuele verbintenissen en eenzijdige wilsuiking. Voor rechtskeuze werd de regel versoepeld: een rechtskeuze gemaakt vóór de inwerkingtreding van het WbIPR is geldig als zij voldoet aan de voorwaarden van het wetboek. Naar bijzondere regels over de inwerkingtreding van specifieke materies wordt doorgaans verwezen.

¹⁰ Bv. H.v.J 9 november 2000, nr. C-381/98, *Ingmar*, *Jur. H.v.J.* 2000, I, 9305; H.v.J. 2 oktober 2003, nr. C-148/02, *Garcia Avello*, nog niet gepubliceerd in *Jur. H.v.J.*, zie <http://www.curia.eu.int>; H.v.J. 19 oktober 2004, nr. C-200/02, *Chen*, nog niet gepubliceerd in *Jur. H.v.J.*, zie <http://www.curia.eu.int>; H.v.J. 5 november 2002, nr. C-208/00, *Überseering*, *Jur. H.v.J.* 2002, I, 9919; H. v. J. 30 september 2003, nr. C-167/01, *Inspire Art*, *Jur. H.v.J.* 2003, I, 10155.

¹¹ 2004/0001 (COD), document van 5 maart 2004, zie http://www.europa.eu.int/eur-lex/nl/com/pdf/2004/com2004_0002nl02.pdf

Voor erkenning en tenuitvoerlegging is de regel dat een rechterlijke beslissing of authentieke akte van 1 oktober 2004 of later onder de regels van het WbIPR vallen. Beslissingen of akten die dateren van vóór de inwerkingtreding, kunnen ook gevolgen hebben in België als zij aan de voorwaarden van het wetboek voldoen. Dat betekent dat beslissingen en akten gunstig worden behandeld: ook als zij niet zouden kunnen worden erkend of uitvoerbaar verklaard onder de oude regel, maar wel onder het WbIPR, worden zij erkend of uitvoerbaar verklaard.

IV. Algemene bepalingen over de internationale bevoegdheid

Merk op dat het WbIPR doorgaans de term "internationale bevoegdheid" gebruikt en niet de oude term "rechtsmacht". Internationale bevoegdheid wordt onderscheiden van "interne bevoegdheid", waarvoor het WbIPR (art. 13) verwijst naar het Gerechtelijk Wetboek (GerWb). Een uitzondering op deze algemene regel is de bevoegdheid inzake de erkenning en uitvoerbaarverklaring, waar het WbIPR een eigen regel uitwerkt en niet verwijst naar het GerWb.¹²

Wanneer er geen bepaling over de territoriale bevoegdheid in het GerWb bestaat, wordt deze vastgesteld door het WbIPR. Als er nog altijd geen oplossing is en de Belgische rechter is bevoegd op basis van het WbIPR, maar er is geen territoriaal bevoegde rechter, dan is de rechter van het arrondissement Brussel bevoegd.

De belangrijkste algemene regel inzake internationale bevoegdheid is dat de rechter van de gewone verblijfplaats van de verweerder bevoegd is. De gewone verblijfplaats van een rechtspersoon is de plaats van zijn voornaamste vestiging. Deze wordt bepaald door in het bijzonder rekening te houden met het bestuurscentrum, het zaken- of activiteitencentrum en, in bijkomende orde, de statutaire zetel. (artt. 4 & 5).¹³ Als er meerdere verweerders zijn, zijn de Belgische rechters bevoegd als één van hen zijn gewone verblijfplaats in België heeft. Deze regel geldt echter niet als de vordering werd ingesteld met als enig doel een gedaagde te onttrekken aan de rechter van zijn woonplaats of gewone verblijfplaats. Deze regel is in overeenstemming met die van de Brussel I-Vo, maar is niet zonder kritiek.

In materies waar de partijen vrij over hun rechten kunnen beschikken en zij voor de Belgische rechtbanken kiezen, zijn deze exclusief bevoegd. Wanneer een verweerder voor de Belgische rechter verschijnt zonder de bevoegdheid te betwisten, is deze rechter bevoegd. In deze twee gevallen mag de rechter echter zijn bevoegdheid afwijzen als het geschil geen enkele betekenisvolle band met België heeft (art. 6).

¹² Art. 23 vervangt artt. 635, 636 en 638 Ger.Wb.

¹³ Let op: de woonplaats en de nationaliteit van een rechtspersoon komen overeen met zijn statutaire zetel.

De bepaling inzake vrijwillige verschijning lijkt tegenstrijdig met de bepaling dat de rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, zijn internationale bevoegdheid ambtshalve moet onderzoeken (art. 12). De scheidslijn ligt echter bij de vraag of de partijen al dan niet vrij over hun rechten mogen beschikken. Indien wel, kan de rechter bevoegdheid verkrijgen door de verschijning van de verweerder; indien niet, kan de rechter nooit op grond van de loutere verschijning bevoegdheid verkrijgen en moet hij zijn bevoegdheid toetsen en afwijzen als ze niet in het WbIPR is gegrond.

Het WbIPR respecteert ook een forumkeuze door de partijen ten gunste van een buitenlandse rechtbank. In dat geval moet de Belgische rechter zijn uitspraak uitstellen, tenzij kan worden voorzien dat de buitenlandse beslissing niet in België zal worden erkend of ten uitvoer gelegd. Als de buitenlandse beslissing kan worden erkend, verklaart de Belgische rechter zich onbevoegd (art. 7).

Wanneer een Belgische rechter bevoegdheid heeft over een geschil, heeft hij eveneens bevoegdheid over een vordering tot vrijwaring of tussenkomst of een tegenvordering (art. 8).

De regel van samenhang is een bredere aanpak op basis van hetzelfde principe: het is beter dat het volledige geschil voor één rechter wordt gebracht. Wanneer er dus een vordering is die zo nauw samenhangt met een andere vordering dat het wenselijk is om ze samen te behandelen en een Belgische rechter heeft bevoegdheid over één van de vorderingen, heeft hij ook bevoegdheid over de tweede. De ratio, en dus ook de test, is het voorkomen van onverenigbare beslissingen (art. 9). Deze bevoegdheidsgrond bestaat niet in de Brussel I-Vo. Op basis van die verordening kan een zaak worden aangehouden als ze samenhangt met een andere vordering die reeds aanhangig is voor een rechtbank in een andere EU-lidstaat en samenvoegen mogelijk is op basis van het recht van de staat waar de eerste vordering aanhangig is.¹⁴

In dringende gevallen zijn de Belgische rechters ook bevoegd om voorlopige of bewarende maatregelen te bevelen betreffende personen of goederen die zich in België bevinden, ook al hebben zij geen bevoegdheid over de grond van de zaak (art. 10).

Het WbIPR kent uitzonderlijk ook internationale bevoegdheid toe aan de Belgische rechters wanneer de zaak nauwe banden met België heeft en een procedure in het buitenland onmogelijk blijkt of het onredelijk zou zijn om te eisen dat de vordering in het buitenland wordt ingesteld (art. 11). Er werd in de memorie van toelichting en tijdens de parlementaire debatten beklemtoond dat deze bepaling uitzonderlijk van aard is en daarom niet vaak toepassing zal kunnen vinden.¹⁵ Het zal heel uitzonderlijk zijn dat de Belgische rechter op die basis bevoegdheid kan aannemen ondanks een forumbeding voor een vreemde rechter.

¹⁴ Art. 28 Brussel I-Vo.

¹⁵ Toelichting bij het wetsvoorstel, *Parl. St.* Senaat 2003-04, nr. 3-27/1, p. 36; Verslag Commissie Justitie Senaat, *Parl. St.* Senaat, 2003-04, nr. 3-27/7, p. 31.

Deze internationale bevoegdheidsregels vervangen een aantal verouderde regels uit het BW en het GerWb. Zo bv. werd artikel 15 BW, dat altijd internationale bevoegdheid aan de Belgische rechters toekende als de verweerder de Belgische nationaliteit had, geschrapt (art. 139, 1°). Ook artikel 636 GerWb, dat toeliet dat internationale bevoegdheid kon steunen op wederkerigheid (dus het feit dat dezelfde bevoegdheidsgrond in het rechtssysteem van de verweerder beschikbaar is), bestaat niet meer (art. 139, 8°).

Een belangrijke vernieuwing in het Belgische internationaal procesrecht is de invoering van een regel over aanhangigheid. Wanneer een vordering aanhangig is voor een buitenlandse rechter en het kan worden voorzien dat de buitenlandse beslissing in België zal kunnen worden erkend of ten uitvoer gelegd, kan de Belgische rechter zijn uitspraak uitstellen tot de buitenlandse beslissing is gegeven. Deze bepaling geldt wanneer een vordering tussen dezelfde partijen met hetzelfde onderwerp en dezelfde oorzaak voor de Belgische en voor een vreemde rechtbank hangende is, als de vordering eerst gebracht is voor de vreemde rechter. De rechter heeft een discretie en hij houdt rekening met een goede rechtsbedeling. Hij verklaart zich onbevoegd wanneer de buitenlandse beslissing kan worden erkend in België (art. 14). Deze bepaling is onderhevig aan kritiek omdat het niet altijd gemakkelijk zal zijn voor de Belgische rechter om vast te stellen of een uitspraak die nog niet geveld is, erkend zal kunnen worden in België.

V. Algemene bepalingen over het conflictenrecht

Het WbIPR bepaalt expliciet dat het de taak van de rechter is om het buitenlandse recht vast te stellen (art. 15). Het buitenlandse recht moet worden toegepast volgens de interpretatie van het betrokken land. Deze bepaling is vooral van belang voor het Franse recht. Soms steunt het recht immers op dezelfde bepalingen uit bv. het BW, maar wordt een verschillende invulling aan de regels gegeven in Frankrijk en in België. In het geval dat Franse recht van toepassing is, moet niet de Belgische maar de Franse interpretatie worden gebruikt.¹⁶ Wanneer de rechter de inhoud van het buitenlandse recht niet kan vaststellen, mag hij de partijen vragen om hem daarbij te helpen. Als het kennelijk onmogelijk is om de inhoud van het buitenlandse recht tijdig vast te stellen, wordt het Belgische recht toegepast. Deze uitweg mag niet te vlug worden genomen omdat het bv. te moeilijk is om rechtsbronnen over het vreemde recht te vinden.

Herverwijzing, of renvoi, is doorgaans uitgesloten, (art. 16) behalve in drie gevallen: bij de staat en bekwaamheid (art. 34), en in beperkte mate bij erfopvolging (art. 78) en rechtspersonen (art. 110).

¹⁶ Dit beginsel werd reeds bevestigd door Cass., 9 oktober 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, nr. 90. Het geval ging over een internationale koop, dat nu beheerst wordt door het Weens koopverdrag, maar het beginsel over de toepassing van het buitenlandse recht blijft geldig.

Om te beantwoorden aan mogelijke leemtes die kunnen ontstaan bij de regels, bevat het wetboek een uitzonderingsclausule: het aangewezen recht mag ter zijde worden geschoven als uit het geheel van de omstandigheden blijkt dat het geval slechts een zeer zwakke band heeft met de staat waarvan het recht is aangewezen maar zeer nauw is verbonden met een andere staat (art. 19).¹⁷ Bij de toepassing van dit artikel houdt de rechter rekening met de nood aan voorspelbaarheid van het toepasselijke recht en de geldigheid van de rechtsverhouding volgens de ipr-regels die daarop van toepassing zijn tijdens het totstandkomen. Deze veiligheidskleppen zijn nodig opdat dit artikel niet tot rechtsonzekerheid zal leiden. Dat was ook de waarschuwing van de Raad van State.¹⁸ Deze bepaling mag niet worden gebruikt als het toepasselijke recht werd aangewezen door een keuze door de partijen, of door een verwijzing naar de inhoud van een rechtsregel om een partij te beschermen. Een voorbeeld hiervan is het (beschermende) toepassen van het recht van de gewone verblijfplaats van het kind om toestemming te geven tot een vaststelling van vaderschap of moederschap, als het toepasselijke recht geen toestemming van het kind vereist (art. 26 § 1).

Het WbIPR bevat een regel die stelt dat geen rekening moet worden gehouden met feiten en handelingen die wetsontduiking voor ogen hadden (art. 18).

Het WbIPR maakt voorziening voor voorrangsregels (politiewetten). Belgische politiewetten blijven dus voortbestaan.¹⁹ Er bestaat ook een mogelijkheid om buitenlandse politiewetten toe te passen, maar dit is geen verplichting (art. 20).

Eveneens bestaat er een exceptie van openbare orde. Als het aangewezen recht tot een resultaat zal leiden dat kennelijk onverenigbaar is met de openbare orde, wordt dat recht niet toegepast. Bij de overweging van de onverenigbaarheid met de openbare orde, wordt er rekening gehouden met de mate waarin het geval met de Belgische rechtsorde verbonden is en met de ernst van de gevolgen die de toepassing van het buitenlandse recht zal meebrengen. De leemte van het niet-toegepaste buitenlandse recht wordt opgevuld door een andere relevante bepaling van dat recht en pas daarna door het Belgische recht (art. 21).

VI. Algemene bepalingen inzake erkenning en uitvoerbaarverklaring

Een rechterlijke beslissing is een beslissing die gewezen is door een instantie die rechtsmacht uitoefent. De erkenning van buitenlandse rechterlijke beslissingen en authentieke akten gebeurt zonder proces. De automatische erkenning houdt ook in dat de buitenlandse beslissing het voorwerp van de exceptie van gewijsde kan uitmaken (art. 22).

¹⁷ Zie Advies Raad van State, 2001-2002, 29.210/2, p. 266; *Parl. St.* Senaat, 2003-2004, nr. 3-27/7, 48-49.

¹⁸ Advies van de Raad van State, 2001-2002, 29.210/2, p. 272-273.

¹⁹ Bv. de Alleenkoopwet van 1 maart 1961, *B.S.* 2 februari 1962.

Toch kan een persoon die er belang bij heeft, en, in zaken over het personeel statuut, het openbaar ministerie, erkenning vragen volgens de procedure voor uitvoerbaarverklaring. Indien een ambtenaar weigert een akte te erkennen, mag men een vordering instellen. Erkenning kan worden geweigerd op basis van dezelfde weigeringsgronden als voor uitvoerbaarverklaring (artt. 22 en 27).

Uitvoerbaarverklaring kan worden gevraagd bij de rechter van eerste aanleg van de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verweerder. Als hij geen woonplaats of gewone verblijfplaats in België heeft, is de rechter van de plaats van de uitvoering bevoegd (art. 23).

Als er beroep is aangetekend tegen de beslissing, of als een beroep nog mogelijk is, kan de beslissing voorlopig ten uitvoer worden gelegd. De rechter kan de tenuitvoerlegging afhankelijk maken van een zekerheidstelling (art. 23 § 4).

Een gerechtelijke schikking aangeaan voor een buitenlandse rechter, die uitvoerbaar is in de staat waar zij tot stand is gekomen, kan zoals een authentieke akte in België worden erkend (art. 27 § 3).

De weigeringsgronden zijn:

- kennelijke onverenigbaarheid met de openbare orde; hier houdt de rechter rekening met de mate waarin het geval verbonden is aan de Belgische rechtsorde en met de ernst van de gevolgen die de erkenning of tenuitvoerlegging zal hebben;
- een schending van de rechten van de verdediging;
- de beslissing is verkregen om te ontsnappen aan het recht dat volgens het WbIPR van toepassing is (wetsontduiking dus), in materies waar de partijen niet vrij over hun rechten konden beschikken;
- vatbaarheid voor een gewoon rechtsmiddel (althoewel voorlopige tenuitvoerlegging dan mogelijk is);
- onverenigbaarheid met een Belgische beslissing, of een vroeger in het buitenland gewezen beslissing die in België kan worden erkend; deze weigeringsgrond erkent de voorrang van de Europese Verordeningen – als er een Amerikaans vonnis is dat strijdig is met een eerder Nederlands vonnis, zal voorkeur worden gegeven aan het Nederlands vonnis;
- de vordering is in het buitenland ingesteld nadat een vordering in België reeds is ingesteld tussen dezelfde partijen en met hetzelfde onderwerp, als de vordering in België nog hangende is;
- de Belgische rechters waren exclusief bevoegd om van de vordering kennis te nemen;
- de bevoegdheid van de buitenlandse rechter was uitsluitend gegrond op de aanwezigheid van de verweerder of van goederen die niet rechtstreeks verband houden met het geschil (art. 25§1).

Merk op dat er voor specifieke materies extra weigeringsgronden zijn. Deze worden besproken bij de materies in kwestie. De buitenlandse rechterlijke beslissing mag nooit meer ten gronde worden herzien. De ouderwetse "*révision au fond*" is dus voor goed afgeschaft (art. 25§2).

VII. Familierecht

§1. Staat en bekwaamheid

Voor staat en bekwaamheid blijven de algemene bevoegdheidsgronden gelden. Daarnaast zijn de Belgische rechters ook bevoegd als de persoon in kwestie zijn gewone verblijfplaats in België heeft of Belg is (art. 32).

Het recht toepasselijk is het recht van de nationaliteit. Let op: hier is het eerste geval van renvoi in het WbIPR. Als het buitenlandse recht terugverwijst naar het Belgische recht, wordt het Belgische recht toegepast. Een tweede uitzondering op het toepasselijke recht is dat verworven bekwaamheid niet kan worden verloren door een nationaliteitsverandering. Als iemand bv. meerderjarig werd op zijn zeventiende en dan Belg wordt vóór zijn achttiende, blijft hij meerderjarig (art. 34).

§2. Naam en voornaam

Voor vorderingen tot vaststelling van naam zijn de Belgische rechters bevoegd op basis van de algemene bevoegdheidsgronden of als de persoon in kwestie Belg is of zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft. Een verandering van naam mag ook voor de Belgische rechter als de persoon Belg is (art. 36).

Het recht van toepassing op de naam is dat van de nationaliteit. Als een persoon twee nationaliteiten heeft, wordt er gekeken met welke van die staten hij/zij het nauwst is verbonden. Als een van de twee nationaliteiten echter de Belgische is, wordt daar de voorrang aan gegeven.²⁰

Een persoon met de Belgische en een andere EU-nationaliteit die zijn/haar naam wil veranderen zodat die in overeenstemming is met het recht van die andere EU-lidstaat, mag dit doen. België was verplicht om deze toegeving te doen na een uitspraak van het Hof van Justitie in de zaak *Garcia Avello*.²¹ De Spaanse vader, Garcia Avello, en de Belgische moeder, Weber, wilden de namen van hun kinderen veranderen van 'Garcia Avello', zoals zij in de Belgische registers stonden, naar 'Garcia Weber', volgens het Spaanse recht. Op basis van argumenten over het (latere) vrije verkeer van de kinderen en de belemmering die de verschillende namen daarop zouden hebben, vond het Hof van Justitie dat België de naamswijziging moest toelaten. België wordt dus verplicht om niet enkel met de Belgische, maar ook de andere EU-nationaliteit rekening te houden. De Belgische wetgever gaf een strikte interpretatie aan dit arrest van het Hof van Justitie, zodat het enkel gevolgen had voor de regels over de

²⁰ Zie het Verdrag van Den Haag van 12 april 1930 nopens zekere vragen betreffende de wetsconflicten inzake nationaliteit, artt. 3 & 5.

²¹ H.v.J. 2 oktober 2003, nr. C-148/02, *Garcia Avello*, nog niet gepubliceerd in *jur. H.v.J.*, zie <http://www.curia.eu.int>.

naamswijziging en niet voor de initiële vaststelling van de naam.²² Of deze situatie houdbaar is, zal de toekomst uitwijzen. Het Gerechtshof 's Hertogenbosch heeft reeds bepaald dat het arrest ook een invloed heeft op de initiële naamsvaststelling zodat de Nederlands-Spaanse ouders de toepassing van het Spaanse recht mochten kiezen.²³

§3. Het huwelijk en zijn gevolgen

Ook voor het huwelijk en zijn gevolgen gelden de algemene bevoegdheidsgronden. Zij worden uitgebreid zodat de Belgische rechters ook bevoegd zijn in de volgende gevallen:

- in geval van gezamenlijke vordering, als een van de echtgenoten zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft;
- als de laatste gemeenschappelijke gewone verblijfplaats van de echtgenoten in België was, niet meer dan twaalf maanden voor de instelling van de vordering;
- als de eiser sedert ten minste twaalf maanden een gewone verblijfplaats in België heeft;
- als beide echtgenoten Belg zijn;
- als het openbaar ministerie een vordering instelt over de rechtsgeldigheid van een huwelijk, als dit in België is gesloten of als één van de echtgenoten Belg is of zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft (artt. 42 & 43).

Deze bevoegdheidsgronden sluiten nauw aan bij die van de Brussel II-Vo en de Brussel IIbis-Vo, die op 1 maart 2005 van kracht wordt.²⁴ De precieze scheidslijn tussen die verordening en de nationale regels van bevoegdheid is onduidelijk. Voor België is de controverse echter beperkt, omdat er geen grote verschillen tussen de regels bestaan.

De regel over het recht toepasselijk op het huwelijk ingeval van huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht, heeft terugwerkende kracht tot 1 juni 2003.²⁵

De Belgische overheden mogen een huwelijk voltrekken als een van de toekomstige echtgenoten Belg is, zijn/haar woonplaats, of sedert ten minste 3 maanden zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft. Deze voorwaarde van 3 maanden dient om huwelijksstoerisme te voorkomen.

²² Zie Circulaire van 23 september 2004 betreffende de aspecten van de wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht die betrekking hebben op het personeelstatuut, *B.S.* 28 september 2004, onder letter J (p. 69602-69603).

²³ Gerechtshof 's Hertogenbosch, 27 januari 2004; 2004 *NIPR*, 183-184, no. 106; <http://www.rechtspraak.nl>. Zie ook G.-R. DE GROOT en S. RUTTEN, "Op weg naar een Europees IPR op het gebied van het personen- en familierecht, *NIPR* 2004, p. 273-282.

²⁴ Art. 72 Brussel IIbis-Vo.

²⁵ Dit is de datum van inwerkingtreding van de wet van 13 februari 2003 tot openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht (*B.S.* 28 februari 2003). Deze regel vervangt een omzendbrief van 23 januari 2004 (*B.S.* 27 januari 2004) die hetzelfde gevolg had.

Wat het recht toepasselijk op de huwelijksgevolgen betreft, voorziet het wetboek in een verwijzingsladder. De huwelijksgevolgen worden beheerst door het recht van de staat waar beide echtgenoten hun gewone verblijfplaats hebben. (Het is niet vereist dat de echtgenoten in deze staat een zelfde verblijfplaats hebben.) Bij gebreke aan gewone verblijfplaats in een zelfde staat, is het recht van de gemeenschappelijke nationaliteit van toepassing, zoniet het Belgische recht (art. 48).

§4. Het huwelijksvermogen

Dezelfde regels van internationale bevoegdheid gelden als hierboven besproken voor het huwelijk.

Echtgenoten kunnen het op het huwelijksvermogen toepasselijke recht kiezen. De keuze is echter beperkt: ofwel het recht van de staat van de eerste gewone verblijfplaats na het huwelijk ofwel het recht van de staat waar één van hen op het tijdstip van de keuze zijn gewone verblijfplaats heeft of waarvan één van hen op dat tijdstip de nationaliteit heeft (art. 49). Echtgenoten kunnen het toepasselijke recht op elk moment aanduiden of wijzigen: vóór het huwelijk of tijdens het huwelijk. Een rechtskeuze moet heel het vermogen van de echtgenoten betreffen. In principe heeft de rechtskeuze slechts gevolgen voor de toekomst, maar partijen kunnen de rechtskeuze retroactief doen gelden, zonder dat de rechten van derden mogen worden aangetast (art. 50).

Als er geen rechtskeuze is, wordt het huwelijksvermogen wordt beheerst door het recht van de staat waar beide echtgenoten na de voltrekking van het huwelijk hun eerste gewone verblijfplaats hebben. Bij gebrek aan gewone verblijfplaats in een zelfde staat, zal het recht van de gemeenschappelijke nationaliteit van toepassing zijn. In alle andere gevallen is het recht van de staat waar het huwelijk werd gesloten van toepassing (art. 51).

Het hoofdverblijf van het gezin wordt in België onder het Belgische recht beschermd. De uitoefening door een echtgenoot van de rechten betreffende de gezinswoning en de roerende inhoud wordt beheerst door het recht van de ligging van het goed (art. 48§3).

Voor de geldigheid van een huwelijkscontract kijkt men naar het recht toepasselijk op het huwelijksvermogensstelsel. De overeenkomst is geldig naar vorm als zij overeenstemt met ofwel het recht toepasselijk op het huwelijksvermogen ten tijde van de keuze ofwel het recht van de staat waar zij is gedaan. Het WbIPR stelt zelf twee minimumvoorwaarden: het huwelijkscontract moet minstens in een gedateerd en door beide partijen ondertekend geschrift staan. Bij een wijziging van huwelijksvermogensstelsel wordt de vorm beheerst door het recht van de plaats van wijziging (art. 52).

Het recht toepasselijk op het huwelijksvermogen bepaalt in welke mate een schuld aangegaan door één van de echtgenoten voor de behoeften van het

huishouden of voor één van de kinderen ook de andere echtgenoot bindt (art. 54§2).

De tegenstelbaarheid van het huwelijksvermogensstelsel aan derden wordt in principe beheerst door het op het huwelijksvermogen toepasselijke recht (art. 54§1). Uitzonderingen zijn evenwel voorzien. Wanneer een derde en de echtgenoot-schuldenaar bij het ontstaan van de schuld hun gewone verblijfplaats op het grondgebied van een zelfde staat hebben, is het recht van deze laatste van toepassing op de tegenstelbaarheid. De derde-schuldeiser zal zich echter niet op deze uitzondering kunnen beroepen wanneer:

- de voorwaarden inzake publiciteit of registratie voorgeschreven door het recht toepasselijk op het huwelijksvermogen zijn vervuld;
- de derde bij het ontstaan van de schuld het huwelijksvermogen kende of het niet kende wegens zijn eigen onzorgvuldigheid; of
- de voorschriften inzake publiciteit van onroerende zakelijke rechten van het recht van de staat op wiens grondgebied het onroerend goed is gelegen, zijn nageleefd.

Let op: de toekenning van het gemeenschappelijk vermogen aan de overlevende echtgenoot wordt door de erfeniswet geregeld. De bekwaamheid wordt door de nationale wet beheerst en niet door de wet toepasselijk op het huwelijksvermogen.

Het tijdstip van de ontbinding van het huwelijksvermogen na echtscheiding wordt geregeld door de wet die op het huwelijksvermogensstelsel van toepassing is en niet door de wet toepasselijk op de echtscheiding. De modaliteiten van de verdeling worden bepaald door het recht van de plaats waar de goederen zich bevinden, maar de mogelijkheid om een dading te treffen, hangt af van het recht toepasselijk op het huwelijksvermogen.

§5. De echtscheiding en de scheiding van tafel en bed

Ook hier gelden dezelfde bevoegdheidsgronden als voor het huwelijk. Als een scheiding van tafel en bed in België is uitgesproken, mag deze door de Belgische rechters worden omgezet in een echtscheiding (art. 43,1°).

Het WbIPR maakt komaf met de Wet Rolin²⁶ en voert een geheel nieuwe regel in. Een beperkte rechtskeuze is mogelijk: ofwel het recht van de gemeenschappelijke nationaliteit ofwel het Belgische recht. Bij gebreke aan rechtskeuze is een cascade van verwijzingsregels voorzien. De echtscheiding wordt beheerst door het recht van de staat waar beide echtgenoten hun gewone verblijfplaats hebben. Als er geen verblijfplaats op hetzelfde grondgebied is, wordt het recht van de laatste gemeenschappelijke gewone verblijfplaats toegepast indien één van beide echtgenoten nog steeds zijn gewone verblijfplaats heeft in die staat. Als ook deze regel niet kan worden toegepast, komt het recht

²⁶ Wet van 27 juni 1960 op de toelaatbaarheid van de echtscheiding wanneer ten minste één van de echtgenoten een vreemdeling is, B.S. 9 juli 1960.

van de gemeenschappelijke nationaliteit in aanmerking en als laatste mogelijkheid het Belgische recht (art. 55).

Wanneer het aangewezen recht de instelling van de echtscheiding niet kent, wordt het recht toegepast op grond van het criterium dat op subsidiaire wijze in artikel 55 § 1 is vastgesteld.

De vraag over de noodzaak van een voorafgaande wilsovereenkomst tussen echtgenoten wordt beheerst door het recht toepasselijk op de echtscheiding. Dit geldt niet voor de inhoud van dergelijk akkoord. Zij wordt bepaald door het recht toepasselijk op de betrokken materie (zoals bijvoorbeeld het ouderlijke gezag of de onderhoudsplicht).

De gevolgen van de echtscheiding behoren niet tot het toepassingsgebied van het recht toepasselijk op de echtscheiding, maar tot dat van het recht dat elk van de betrokken juridische instellingen beheerst. Het onderhoudsgeld is bv. onderworpen aan de verwijzingsregel betreffende de onderhoudsverplichting. Wanneer echter het recht toepasselijk op de onderhoudsverplichting een regel bevat die een voorwaarde stelt betreffende de scheiding, bijvoorbeeld dat de onderhoudsplicht verdwijnt bij de echtscheiding, dan moet die voorwaarde uiteraard op grond van het recht toepasselijk op de echtscheiding worden beoordeeld.

Het WbIPR voert een genuanceerde regel betreffende de erkenning van de verstoting in. De verstoting wordt erkend onder strenge voorwaarden. Een verstoting kan in België worden erkend als: de akte is gehomologeerd door een rechter, geen van de echtgenoten de nationaliteit heeft van of zijn gewone verblijfplaats heeft in een staat die de verstoting niet kent en de vrouw de ontbinding van het huwelijk op ondubbelzinnige wijze en zonder dwang heeft aanvaard (art. 57).²⁷ Daarnaast moet ook nog rekening worden gehouden met de algemene gronden voor weigering van erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen (art. 25).

§6. Relatie van samenleven

Een relatie van samenleven is *"een toestand van samenleven die registratie bij een openbare overheid vraagt en tussen de samenwonende personen geen band schept die evenwaardig is aan het huwelijk"* (art. 58).

De bevoegdheidsgronden voor het huwelijk zijn naar analogie van toepassing voor vorderingen over de relatie van samenleven (art. 59). Een relatie van samenleven kan in België enkel worden geregistreerd als de partijen hun gewone verblijfplaats in België hebben. De beëindiging kan alleen in België worden geregistreerd als het sluiten in België werd geregistreerd. Deze regel is nodig

²⁷ De wetgever wil vermijden dat een verstoten vrouw twee keer slachtoffer wordt: een maal door de verstoting en een tweede maal doordat zij naar Belgische recht nog steeds als gehuwd zou worden beschouwd; zie Verslag Commissie Justitie Senaat, *Parl. St.* Senaat 2003-04, nr. 27/7, p. 114-128.

omdat relaties van samenleven in verschillende rechtssystemen grote verschillen vertonen. In sommige landen is het bijna hetzelfde als een huwelijk;²⁸ in andere landen heeft het weinig meer dan vermogensrechtelijke gevolgen.²⁹

De relatie van samenleven wordt beheerst door het recht van de staat op wiens grondgebied zij voor het eerst is geregistreerd. Dit recht beheerst de voorwaarden voor de vaststelling van de relatie, de gevolgen voor de goederen van de partijen, en de oorzaken en voorwaarden voor de beëindiging van de relatie (art. 60).

§7. *Afstamming*

De Belgische rechters hebben bevoegdheid inzake afstamming op basis van de algemene bevoegdheidsgronden. Daarnaast zijn zij ook bevoegd als:

- het kind zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft;
- de vermeende vader of moeder zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft; of
- zowel het kind als de vermeende ouder Belg zijn (art. 61).

De afstamming wordt beheerst door het recht waarvan de vermeende ouder de nationaliteit heeft. Een verwijzing naar de nationaliteit van de vermeende ouder in plaats van die van het kind is zinvol omdat de nationaliteit van het kind vaak afhangt van de afstamming en men zo in een cirkelredenering terechtkomt.³⁰ Wanneer dat recht echter niet voorziet in de toestemming van het kind, wordt de toestemming beheerst door de staat van zijn/haar gewone verblijfplaats (art. 62).

§8. *Adoptie*

De bepalingen over adoptie traden niet in werking op 1 oktober 2004, samen met de rest van het wetboek, maar pas wanneer de wet van 24 april 2003 tot hervorming van de adoptie in werking treedt (art. 140 WbIPR).³¹ Vóór dit kan gebeuren, moet België het Haags Verdrag inzake de internationale samenwerking en bescherming van kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie (1993) bekrachtigen. De nieuwe ipr-regeling zal pas gelden voor adoptieakten opgemaakt ná die inwerkingtreding (art. 127§6).

Hier gelden de algemene bevoegdheidsgronden niet. De Belgische rechters zijn slechts bevoegd als de adoptant, een van de adoptanten of de geadopteerde Belg is of zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft. De Belgische rech-

²⁸ Bv. Denemarken, Noorwegen, IJsland en Zweden.

²⁹ Bv. België.

³⁰ Zie toelichting bij het wetsvoorstel, *Parl. St.* Senaat 2003-2004, nr. 27/1, p. 96.

³¹ B.S. 16 mei 2003, 26956; deze wet treedt in werking op een door de Koning te bepalen datum. (art. 25 wet van 24 april 2003). Er volgt ook een circulaire voor deze materie, volgens de Circulaire van 23 september 2004, B.S. 28 september 2004.

ters kunnen een in België uitgesproken adoptie ook omzetten in een volle adoptie (art. 66).

Het toepasselijke recht is het nationale recht van de adoptant(en). Als de adoptanten niet dezelfde nationaliteit hebben, kijkt men naar hun gewone verblijfplaats. Als zij geen gewone verblijfplaats in dezelfde staat hebben, past men het Belgische recht toe. Het Belgische recht wordt ook toegepast wanneer het buitenlandse recht kennelijk in strijd is met het hogere belang van de geadopteerde en de adoptant(en) een nauwe band met België heeft(hebben) (art. 67).

De toestemming van de geadopteerde en van zijn ouders of wettelijke vertegenwoordigers en de manier waarop zij wordt uitgedrukt, wordt geregeld door het recht van de staat waar de geadopteerde zijn gewone verblijfplaats had net voor de overbrenging of, als er geen overbrenging is, naar de gewone verblijfplaats op het moment van de adoptie. Als het aangewezen recht echter geen toestemming vereist of de instelling van de adoptie niet kent, wordt teruggegrepen naar het Belgische recht (art. 68). De formele vereisten voor de totstandkoming van een adoptie in België worden door Belgische recht geregeld (art. 69).

§9. Onderhoudsgeld

Een vordering voor onderhoud mag voor de Belgische rechters worden gebracht onder de algemene bevoegdheidsgronden of als de onderhoudsgerechtigde zijn/haar gewone verblijfplaats in België heeft of als zowel de onderhoudsplichtige als de onderhoudsgerechtigde Belg zijn. Als de onderhoudsvordering bijkomend is bij een vordering over de staat, waarover de Belgische rechters bevoegd zijn, zijn zij ook bevoegd om de onderhoudsvordering te horen (art. 73).

De onderhoudsplicht wordt beheerst door het recht van de staat waar de onderhoudsgerechtigde zijn gewone verblijfplaats heeft. Als echter de onderhoudsgerechtigde en de onderhoudsplichtige dezelfde nationaliteit hebben en de onderhoudsplichtige zijn gewone verblijfplaats in die staat heeft, beheerst dat recht de onderhoudsplicht. Wanneer het aangewezen recht geen onderhoudsgeld toekent, wordt de onderhoudsverplichting tussen echtgenoten of voor een minderjarig kind beheerst door het recht van de staat waarvan onderhoudsgerechtigde en onderhoudsplichtige de nationaliteit hebben. Als dat recht geen onderhoudsgeld toekent, wordt Belgische recht toegepast (art. 74).

Partijen kunnen het recht op een overeenkomst tot verstrekking van onderhoud voortvloeiend uit ouderschap, huwelijk of verwantschap beperkt kiezen: het recht van de nationaliteit van een van hen of het recht van de gewone verblijfplaats van een van hen. Wanneer er geen rechtskeuze is gemaakt, wordt de overeenkomst beheerst door het recht dat de onderhoudsplicht beheerst. Het recht van toepassing op de overeenkomst bepaalt ook de formele geldigheid ervan (art. 75).

VIII. Erfopvolging

De Belgische rechters zijn bevoegd in deze materie, naast de algemene bevoegdheidsgronden, als de overledene bij het overlijden zijn/haar gewone verblijfplaats in België had of als de vordering goederen betreft die zich in België bevinden. De bevoegdheidsgrond op basis van de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verweerder geldt niet (art. 77).

De erfopvolging ten aanzien van de roerende goederen wordt beheerst door het recht van de gewone verblijfplaats van de erflater bij overlijden. De onroerende goederen worden vererfd overeenkomstig het recht van de ligging van het goed. Ten aanzien van de onroerende goederen is een beperkte herverwijzing, of renvoi, mogelijk: wanneer het recht van de ligging het recht van de gewone verblijfplaats van de overledene aanduidt, is dit laatste recht toepasselijk (art. 78). In dergelijke gevallen zal er dus maar één boedel zijn.

Inzake erfopvolging is een beperkte rechtskeuze mogelijk. Een persoon kan de vererving van al zijn goederen onderwerpen aan het recht van zijn nationaliteit of gewone verblijfplaats bij zijn overlijden. De rechtskeuze kan evenwel niet tot gevolg hebben dat een erfgenaam zijn recht verliest op een voorbehouden erfdeel, dat hem door het recht toepasselijk op de erfopvolging wordt toegekend (art. 79).

Het recht toepasselijk op de erfopvolging bepaalt o.a. het beschikbare deel, het voorbehouden erfdeel en de andere beperkingen op een mogelijkheid tot wilsbeschikking, alsook de inhoudelijke geldigheid van een testament (art. 80§1,5° en 6°). Wat de vorm van testamenten betreft, blijft het Haags Verdrag betreffende de wetsconflicten inzake de vorm van uiterste wilsbeschikkingen (1961) van toepassing (art. 83).³²

Op de interpretatie van een testament en de herroeping ervan is het recht gekozen door de testator van toepassing. Deze keuze moet uitdrukkelijk zijn of op ondubbelzinnige wijze blijken uit de wilsbeschikking. Als er geen keuze is, wordt het testament geïnterpreteerd volgens het recht waarmee het de nauwste banden heeft. Dit wordt vermoed het recht van de gewone verblijfplaats van de testator te zijn op het moment van de wilsbeschikking. Dit vermoeden kan weerlegd worden (art. 84).

IX. Zakenrecht

Voor de internationale bevoegdheid blijven de algemene regels gelden. Daarnaast zijn de Belgische rechters ook bevoegd als de goederen in België gelegen zijn, of geacht worden gelegen te zijn in België. Als het goed bestaat uit een vermogen gevormd door een geheel van goederen met een bijzondere bestemming, bv. een handelszaak, wordt het goed geacht zich te bevinden op het

³² Voor een lijst van de verdragsstaten, zie <http://www.hcch.net>.

grondgebied van de staat waarmee het vermogen het nauwst is verbonden. Voor een vordering over de zakelijke rechten op een schuldvordering zijn de Belgische rechters bevoegd als de schuldenaar zijn woonplaats of gewone verblijfplaats in België heeft. In de praktijk zal dit vaak de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verweerder zijn, maar natuurlijk niet altijd (art. 85).

Belangrijk is dat het hier enkel gaat over zakelijke rechten. Dit moet onderscheiden worden van de exorbitante bevoegdheidsgrond in sommige rechtssystemen op grond waarvan de beslaglegging op eigendom, ook al is deze eigendom niet aan het dispuut verwant, leidt tot internationale bevoegdheid, bv. artikel 23 van het Duitse *Zivilprozessordnung* (GerWb).

Ook voor intellectuele eigendom blijven de algemene bevoegdheidsgronden gelden. Als de vordering een bescherming betreft die beperkt is tot het Belgische grondgebied, zijn de Belgische rechters ook bevoegd. Voor de vorderingen over de registratie of de rechtsgeldigheid van rechten die aanleiding geven tot registratie, indien de registratie in België is verzocht, heeft plaatsgehad of geacht worden plaatsgehad te hebben, is er een exclusieve bevoegdheidsgrond: enkel de Belgische rechters zijn bevoegd (art. 86).

Het recht toepasselijk op zakelijke rechten is het recht van de plaats van de ligging. Voor de verwerving of het verlies van rechten kijkt men naar het recht van de staat waar de goederen gelegen waren op het tijdstip van de handeling die zou dienen als verwerving of verlies. Ingeval het goed een vermogen is dat bestaat uit een geheel van goederen met een bijzondere bestemming, zoals een handelszaak, geldt hetzelfde vermoeden als bij de internationale bevoegdheid: het recht van de staat waarmee het vermogen het nauwst is verbonden (art. 87).

Voor de vestiging van zakelijke rechten op een schuldvordering en de gevolgen van de overdracht, kijkt men naar het recht van de gewone verblijfplaats van de persoon die de rechten vestigt of overdraagt. Bij cessie is dat dus de cedent. Ook de tegenstelbaarheid aan derden valt hieronder (art. 94). Het gaat hier over de zakelijke rechten en niet de overeenkomst tussen de partijen. Op de overeenkomst tussen de partijen blijft het EVO³³ het toepasselijke recht bepalen. Om te bepalen of een recht of schuldvordering overdraagbaar is, of vatbaar voor cessie, kijkt men naar het recht dat de schuldvordering beheerst. Deze regel vinden we in artikel 12 van het EVO.

Transitgoederen worden beheerst door het recht van de staat van de bestemming (art. 88).

De intellectuele eigendomsrechten worden beheerst door het recht van het grondgebied waarvoor de bescherming wordt gevraagd. Wanneer de vaststelling van de oorspronkelijke titularis in vraag is, kijkt men naar het recht van de staat waarmee de intellectuele activiteit de nauwste band heeft. Wanneer die activiteit plaatsvindt in het kader van een contract, is het vermoeden dat het recht van toepassing op het contract ook hierop van toepassing is (art. 93).

³³ Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst (Rome, 19 juni 1980), *PB. C.* 26 januari 1998, afl. 27, 36.

Er bestaat hier ook een extra weigeringsgrond voor de erkenning van buitenlandse beslissingen. Beslissingen over de registratie of rechtsgeldigheid van intellectuele eigendomsrechten die registratie vereisen, kunnen niet worden erkend als de registratie in België werd verzocht, gedaan, of had moeten worden gedaan volgens een internationaal verdrag (art. 95).

X. Overeenkomsten

Overeenkomsten vormen uiteraard een materie waarin partijen vrij over hun rechten mogen beschikken zodat forumbedingen toelaatbaar zijn. Als er geen forumbeding gesloten is, blijven de algemene regels over internationale bevoegdheid gelden voor overeenkomsten. Daarnaast zijn de Belgische rechters ook bevoegd als de overeenkomst in België is ontstaan of in België wordt uitgevoerd of moet worden uitgevoerd (art. 96,1°).

Een bevoegdheidsgrond gebaseerd op het ontstaan van de overeenkomst bestaat niet in de Brussel-I-Vo.

De regel dat de rechter van de plaats van de uitvoering bevoegd is, bestaat wel in de Brussel I-Vo. Deze bepaling van het Verdrag van Brussel (EEX-Verdrag, 1968) heeft tot vele interpretatieproblemen en moeilijke constructies door het Europese Hof van Justitie geleid. In de eerste plaats moest men kijken naar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt. Een vordering over de levering zou dus wellicht voor een andere rechter komen dan een vordering voor de betaling. Om te bepalen waar de verbintenis (dus de levering of de betaling...) moest worden uitgevoerd, moest men teruggrijpen naar het recht dat van toepassing was op de verbintenis. Alvorens men dus de bevoegde rechter kon vinden, moest men dus het toepasselijke recht bepalen en daarin het antwoord gaan zoeken.

Omdat dat zo omslachtig was, hebben de opstellers van de Brussel I-Vo getracht de regel te vereenvoudigen. Of zij daarin zijn geslaagd is nog niet duidelijk. Ook de nieuwe regel is heel gebruiksonvriendelijk. Daarin werden vermoedens opgenomen voor koop- en dienstencontracten, die het grootste deel van het contractenrecht omvatten. Voor koopcontracten kijkt men voortaan naar de plaats van de levering om de bevoegde rechter te bepalen. Voor dienstencontracten kijkt men naar de plaats van de levering van de diensten. Partijen mogen hier echter van afwijken door een plaats van uitvoering in hun contract te bepalen. Hoe deze afwijking er echt uitziet in de praktijk, blijft een raadsel. Voor de overige contracten (buiten koop en diensten) blijft de oude algemene regel gelden.³⁴

³⁴ Zie hierover K. Vandekerckhove, "Internationale koopovereenkomsten" in H. Van Houtte (ed.), *Themis vormingsonderdeel 10: Internationaal handelsrecht en arbitrage*, Brugge, die Keure, 2001, 9-13 en M. Pertegas Sender en Y. Van Couter, "Internationale distributiecontracten en IPR, recente ontwikkelingen" in hetzelfde boek, 45-48; A. Nuyts, "La communautarisation de la convention de Bruxelles. Le

Het Belgische GerWb (art. 635) heeft niet tot dezelfde moeilijkheden aanleiding gegeven. Volgens het Verslag van de Commissie Justitie van de Senaat is dit omdat de Brussel I-Vo op een aantal Staten van toepassing is terwijl het Belgische recht over de internationale bevoegdheid unilateraal is.³⁵ De rechters zullen er dus een extensieve interpretatie aan geven. Het valt te hopen dat niet dezelfde moeilijkheden als onder de Brussel I-Verordening ontstaan.

Het WbIPR schept ook bijzondere regels voor zogenaamde "zwakke" partijen. Het gaat hier om consumenten en arbeiders. De Belgische rechters zijn bevoegd over consumentengeschillen als:

- de consument in België de handelingen nodig voor het sluiten van het contract heeft verricht en op dat tijdstip in België zijn gewone verblijfplaats had of
- het goed is geleverd of had moeten worden geleverd bij een consument die bij de bestelling zijn gewone verblijfplaats in België had, als de bestelling is voorafgegaan door een aanbod of publiciteit in België.

Voor arbeidscontracten geldt een specifiek vermoeden dat het contract wordt uitgevoerd in België als de werknemer zijn werk gewoonlijk verricht in België ten tijde van het geschil. Forumbedingen kunnen arbeiders en consumenten enkel binden als zij zijn afgesloten na het ontstaan van het geschil (art. 97).

Wat het toepasselijke recht voor overeenkomsten betreft, doet het WbIPR uiteraard geen afbreuk aan het EVO, dat reeds sinds 1980 bestaat en sinds 1 april 1991 in België van toepassing is. Het grootste deel van de ipr-regels voor contracten blijft dan ook hetzelfde. Dit verdrag is thans onderhevig aan modernisering en zal wellicht worden omgezet in een EG Verordening, de zogenaamde Rome I-Vo. Het WbIPR breidt wel het toepassingsgebied van het

règlement 44/2001 sur la compétence judiciaire et l'effet des décisions en matière civile et commerciale", *J.T.*, 2001, 913-922, blz. 916; P. Vlas, "Herziening EEX: van verdrag naar verordening", *W.P.N.R.* 2000, 745-753; I. Couwenberg en M. Pertegás Sender, "Recente ontwikkelingen in het Europees bevoegdheids- en executierecht" in H. Van Houtte en M. Pertegás Sender (eds), *Het nieuwe Europese IPR: van verdrag naar verordening*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 45-50; G.A.L. Droz en H. Gaudemet-Tallon, "La transformation de la convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 en Règlement du Conseil concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale", *RCDIP*, 2001, 601-652; J.J. Van Haersolte-Van Hof, "EEX-verordening treedt in werking per 1 maart 2002", *NIPR*, 2001, 244-248; P. Vlas, "Stoeien met verbintenissen, worstelen met art. 5 sub 1 EEX-Verordening", *WPNR*, 2002, 301-302; S. Rutten, "I.P.R.-aspecten met betrekking tot de betaling van de koopprijs – art. 5, 1° b) EEX-Verordening", noot onder Hb Gent 3& januari 2002, *R.W.* 2002-2003, 664-669; T. Kruger, "Reactie: Antwoord op de annotatie «I.P.R.-aspecten met betrekking tot de betaling van de koopprijs – art. 5, 1° b) EEX-Verordening»", *R.W.* 2002-2003, 1636-1637; wederantwoord door S. Rutten, *R.W.* 2002-2003, 1637-1639.

³⁵ Verslag Commissie Justitie Senaat, *Parl. St.* Senaat, 2003-04, nr. 3-27/7, p. 170.

EVO uit: ook contracten die van het toepassingsgebied van het EVO zijn uitgesloten, worden beheerst door de regels van het EVO (art. 98).³⁶

De uitbreiding van het toepassingsgebied van het EVO omvat ook overeenkomsten in het kader van het familierecht. Zo vallen schenkingen tussen echtgenoten voor de contractuele aspecten voortaan onder deze bepaling. De toelaatbaarheid en de herroeping van de schenking blijven echter vallen onder het recht toepasselijk op de gevolgen van het huwelijk (art. 48§2,4°).³⁷

Om te bepalen of een tussenpersoon de persoon voor wie hij handelt mag binden tegenover derden, kijkt men naar het recht van de staat waar de tussenpersoon handelt. Er wordt vermoed dat dit de staat is van de gewone verblijfplaats van de tussenpersoon, maar tegenbewijs is mogelijk (art 108).

Let op dat het Weens koopverdrag (CISG) ook blijft gelden voor internationale handelskoopovereenkomsten.³⁸ (Consumentenkoopovereenkomsten vallen onder het EVO.³⁹)

XI. Onrechtmatige daad

Ook hier blijven de algemene regels voor internationale bevoegdheid gelden. Hiernaast zijn de Belgische rechters ook bevoegd als de schadelijke handeling zich geheel of gedeeltelijk in België heeft voorgedaan of zich dreigt voor te doen of de schade zich in België heeft voorgedaan of dreigt voor te doen (art. 96,2°).

Ook deze bevoegdheidsgronden zijn geïnspireerd op de Brussel I-Vo. De bepaling "dreigt voor te doen" werd toegevoegd bij de omzetting van het Verdrag van Brussel (EEX-Verdrag) in een Verordening. Dat is natuurlijk een uitbreiding van de bevoegdheidsregels en dit kan ook tot onduidelijkheid aanleiding geven.

Voor het toepasselijke recht voor onrechtmatige daad, brengt het WbIPR een volkomen nieuwe regel. Tot nu toe hielden de rechters strikt aan de *lex loci delicti*. Dat is op zich geen slechte aanknopingsfactor, maar een te strikte toepassing daarvan leidt tot onnatuurlijke en onvoorspelbare resultaten.

De wetgever kiest nu in de eerste plaats voor het recht van de gewone verblijfplaatsen van de schadeveroorzaker en de schadelijder, indien deze in een staat zijn. Wanneer er geen gewone verblijfplaats in een zelfde land is, valt men terug op het recht van de plaats van de onrechtmatige daad of de schade, of de

³⁶ Een voorbeeld van de uitbreiding is het recht toepasselijk om te bepalen of een forumbeding of een arbitrageclausule geldig is.

³⁷ Toelichting bij het wetsvoorstel, *Parl. St.* Senaat 2003-04, nr. 3-27/1, 124.

³⁸ Voor de toepassing van dit verdrag in België, zie <http://www.cisg.be>.

³⁹ Art. 2(a) CISG sluit consumentenkoopovereenkomsten uit van zijn toepassingsgebied. Het EVO, als algemeen verdrag, geldt residueel.

plaats waar deze zich dreigt voor te doen. In de overige gevallen wordt het recht van de staat waarmee het geval het nauwst is verbonden, toegepast. Hier is deze flexibele regel dus geen uitzondering (zoals art. 19), maar het laatste alternatief in de regel zelf (art. 99).

Partijen mogen voortaan ook het recht van toepassing op de onrechtmatige daad kiezen. Dat mag enkel na het ontstaan van een geschil en moet uitdrukkelijk zijn. De keuze mag de rechten van derden niet schaden (art. 101).

Voor een aantal specifieke onrechtmatige daden worden bijzondere regels gecreëerd. Het gaat over eerroof, mededinging, milieuschade en productaansprakelijkheid. Op verkeersongevallen is het Haagse verdrag van 1971 van toepassing (art. 99 WbIPR).

In deze materie is er een voorontwerp tot verordening betreffende niet-contractuele verbintenissen, de zogenaamde Rome II-Vo.⁴⁰

XII. Rechtspersonen

De algemene regels van internationale bevoegdheid gelden niet voor vorderingen over de geldigheid, de werking, de ontbinding of de vereffening van een rechtspersoon. De Belgische rechters zijn dan enkel bevoegd als de voornaamste vestiging of de statutaire zetel in België ligt (art. 109).

Het recht van toepassing is dat van de staat van de voornaamste vestiging (art. 110). De voornaamste vestiging wordt bepaald door rekening te houden met het bestuurscentrum en het zaken- of activiteitencentrum. Pas in bijkomende orde komt de statutaire zetel in aanmerking (art. 4§2,2° & §3). Dus wordt de werkelijke zetelleer in België behouden.

Dat recht bepaalt o.a. het bestaan en de juridische aard van de rechtspersoon, de oprichting, ontbinding en vereffening, de rechtsbekwaamheid, de samenstelling, bevoegdheden en werking van de organen de interne verhoudingen onder vennoten en de relaties tussen de rechtspersoon en zijn vennoten of leden, de verkrijging en het verlies van de hoedanigheid van vennoot of lid (art. 111). Let op: hier geldt een beperkte vorm van renvoi, of herverwijzing. Als het recht van een staat van toepassing is die de incorporatieleer onderschrijft, wordt gekeken naar de ipr-regels van die staat (art. 110).

De verplaatsing van de voornaamste vestiging kan slechts zonder de onderbreking van rechtspersoonlijkheid gebeuren als de verplaatsing gebeurt onder de voorwaarden van het recht van de staat waar de rechtspersoon naar toe ver-

⁴⁰ Zie het voorontwerp op http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/civil/consultation/index_nl.htm.

huist.⁴¹ Vanaf het moment van de verplaatsing wordt de rechtspersoon beheerst door het recht van de nieuwe staat (art. 112).

De fusie wordt voor elke rechtspersoon beheerst door het recht dat op haar van toepassing is (art. 113).

Beslissingen over de geldigheid, de werking, de ontbinding, of de vereffening van rechtspersonen worden niet erkend naast de algemene weigeringsgronden, als de voornaamste vestiging van de rechtspersoon bij de instelling van de vordering in België was (art. 115).

XIII. Insolventie

Voor de bepalingen over insolventie hebben de opstellers zich sterk laten beïnvloeden door de Europese Insolventie-Vo.⁴² De Belgische wetgeving bevat voortaan ook een hoofd- en een territoriale insolventie.

Ook hier wordt er afgeweken van de algemene bevoegdheidsregels. De Belgische rechters zijn enkel bevoegd om een insolventie te openen in gevallen bepaald door de Insolventie-Vo. Buiten de Europese regels om zijn de Belgische rechters ook bevoegd een hoofdinsolventie te openen als de voornaamste zetel of de hoofdvestiging van een rechtspersoon in België is. Wanneer de schuldenaar in België een vestiging heeft, zijn de Belgische rechters bevoegd om een territoriale insolventie te openen (art. 118).

Op een insolventie geopend in België, is het Belgische recht van toepassing. Hierop bestaan een aantal uitzonderingen, met name zakelijke rechten en eigendomsvoorbehoud die aan het recht van de zakelijke rechten zijn onderworpen (art. 119).

Voor insolventie is er een specifieke regeling over de erkenning en uitvoerbaarverklaring. Deze regeling houdt rekening met de specifieke regels over het toepasselijke recht en de rechten van de partijen (art. 121).

XIV. Trusts

Een trust wordt gedefinieerd als een rechtsverhouding die door een rechtshandeling of een rechterlijke beslissing ontstaat. Een trustee verkrijgt dan de macht om goederen te besturen ten behoeve van een begunstigde of voor een bepaald doel. De goederen van een trust vormen een afzonderlijk vermogen van dat van de trustee (art. 122). De trust bestaat vooral in het *common law*, vandaar dat een definitie werd voorzien.

⁴¹ Deze regel is een bevestiging van het Belgische recht volgens het *Lamot*-arrest (Cass. 12 november 1965).

⁴² Verord. Raad E.G. nr. 1346/2000, 29 mei 2000 betreffende insolventieprocedures, *PB. L.* 30 juni 2000, afl. 160, 1.

Men verwacht ook dat deze bepaling vooral toepassing zal vinden op trusts uit *common law* systemen. Het Belgische recht kent immers de trust als zakenrechtelijk bewind niet. Het is ook niet de bedoeling van de wetgever om de trust in het Belgische zakenrecht in te voeren. Daarom blijft de toepassing van dit artikel voor goederen gelegen in België beperkt. De rechtsgeldigheid van een akte van verkrijgen of overdracht van zakelijke rechten op de goederen van de trust valt niet onder het recht aangewezen voor de trust. Ook de overdracht van zakelijke rechten op die goederen en de bescherming van derden vallen erbuiten (art. 125§2). Hiervoor grijpt men terug naar de regels inzake overeenkomsten (art. 98 & het EVO), testamenten (art. 83 & 84) of goederen (art. 87-94), naar gelang het geval.⁴³

De algemene bevoegdheidsgronden gelden ook voor vorderingen over de trust. Een forumkeuze opgenomen in een trustakte zal dan ook worden gerespecteerd. Daarnaast zijn de Belgische rechters internationaal bevoegd als de trust in België wordt bestuurd of de vordering goederen betreft die zich in België bevinden (art. 123).

Voor het recht van toepassing op de trust, is de opmaak van de akten (van oprichting) het doorslaggevend moment: indien dit na 1 oktober 2004 is, is het WbIPR van toepassing.

De trustakte kan een rechtskeuze bevatten. De rechtskeuze mag betrekking hebben op de gehele trust of slechts een deel ervan. De keuze mag echter niet een erfgenaam van zijn voorbehouden erfdeel ontnemen. Wanneer alle betekenisvolle elementen behalve het gekozen recht verbonden zijn met een staat die de instelling van de trust niet kent, heeft de keuze geen rechtsgevolgen (art 124§1). Zo wordt misbruik voorkomen.

Als er geen rechtskeuze is, is het recht van de gewone verblijfplaats van de trustee op het moment van de oprichting van toepassing (art. 124§2). Als dit leidt tot een rechtssysteem dat de trust niet kent, is de trust ongeldig.⁴⁴

Deze bepalingen zijn geïnspireerd op het Haagse verdrag over het recht van toepassing op trusts en hun erkenning (1985). België heeft dit verdrag noch ondertekend noch geratificeerd.

XV. Besluit

Het WbIPR brengt wat nieuws voor elke rechtsbeoefenaar. Het schept meer duidelijkheid en moderniseert verouderde regels. Bij de toepassing mag men de regels van het Europese recht en bestaande internationale regels echter niet uit het oog verliezen.

⁴³ Zie toelichting bij het wetsvoorstel, *Parl. St.* Senaat 2003-04, nr. 3-27/1, 141.

⁴⁴ Zie toelichting bij het wetsvoorstel, *Parl. St.* Senaat 2003-04, nr. 3-27/1, 140.